

LITERARNOPREVODNE IZMENJAVE Z MADŽARŠČINO

Judit Zágorec-Csuka

1 Uvod

Iz slovensko-madžarskih in madžarsko-slovenskih literarnih stikov je razvidno, da sta imela oba jezika, obe kulturi in literaturi ter oba naroda v prejšnjih stoletjih po naselitvi v Karpatskem bazenu stične točke ne glede na različno kulturnozgodovinsko dediščino. Najlepše trenutke srečevanj obeh kultur pa morda najboljše predstavljajo literarna dela, ki sta jih obe kulturi sprejeli, se jih oprijeli in jih posredovali druga drugi. V drugo kulturno okolje so literarni prevodi posredovali zgodovinske junake, dogodke in izkušnje ter tako ustvarili niti, ki povezujejo naroda in kulturi. Ta proces pa je vedno potekal pod vplivom duha in okusa časa.

2 Zgodovina prevodnih tokov

2.1 Madžarska literatura v slovenskem jeziku

2.1.1 Devetnajsto stoletje

Sredi 19. stoletja je evangeličanski duhovnik Janoš Kardoš (madž. Kardos János, 1801–1873) prevedel nekatera dela madžarskih avtorjev 19. stoletja, npr. pesnikov Sándorja Petőfija (1823–1849), Sándorja Kisfaludyja (1772–1844), Jánosa Aranyja (1817–1882), Mihályja Tompa (1819–1868), Mihályja Vörösmarthyja (1800–1855), Jánosa Vajda (1827–1897) ter pisateljev Pála Gyulaija (1826–1909) in Józsefa Eötvösa (1813–1871). Njegova najbolj znana prevoda sta bili epski pesnitvi *Toldi* in *Toldijev večer* velikega madžarskega pesnika in pisatelja Jánosa Aranyja, ki ju je prevedel v prekmurski

knjižni jezik, pri tem pa sam ustvaril primerno besedišče za ta zahtevni prevod. Kardoš je bil priznana osebnost v svojem prostoru, posebej ga je treba izpostaviti kot enega od soustvarjalcev prekmurskega knjižnega jezika. Imre Augustič (madž. Augustich Imre, 1837–1879), pesnik, prevajalec, novinar, urednik in založnik časopisa *Prijátel*, ki je izhajal v slovenskem oz. prekmurskem jeziku, je tudi prevajal madžarsko leposlovje 19. stoletja, npr. dela Móra Jókaija (1825–1904), Józsefa Eötvösa, Zsigmonda Keményja (1814–1875), Pála Gyulaija. Franc Ivanocy (madž. Ivanóczy Ferenc, 1857–1913), narodni buditelj, dekan Rimskotoliške Cerkve in šolski nadzornik, je prevajal prozo Móra Jókaija in poezijo Sándorja Petőfija.

Med prevedenimi avtorji 19. stoletja sta bila najbolj priznana pisatelj Mór Jókai (1825–1904) in pesnik Sándor Petőfi (1823–1849). Recepcijo in interpretacijo Jókaijevih romanov določa soobstoj realističnega in romantičnega sloga, najbolj presenetljiva značilnost njegove umetnosti pa je pripovedovanje zgodbe, ki vsebuje množico nepričakovanih preobratov. Sándor Petőfi je bil revolucionar in narodni heroj ter ena najbolj znanih in vidnih osebnosti madžarske poezije 19. stoletja. V svojem kratkem življenju je napisal skoraj tisoč pesmi v madžarščini, bolj pomembne pa so bile prevedene v številne jezike.

2.1.2 Obdobje med vojnama

Na začetku 20. stoletja je madžarsko literaturo v prekmurski knjižni jezik prevajal tudi književnik in učitelj Janoš Flisar (madž. Fliszár János, 1856–1947), ki se je loteval del že omenjenih Jánosa Aranyja, Sándorja Petőfija, Móra Jókaija in pisatelja Kálmána Mikszátha (1847–1910).

V tem obdobju je med prevedeno literaturo največ zanimanja vzbudil prevod drame Imreja Madácha (1825–1864) *Tragedija človeka* v prevodu Tineta Debeljaka in Vilka Novaka, ki sta leta 1940 za prevod prejela nagrado madžarskega PEN kluba.

2.1.3 Obdobje socializma

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je literarni zgodovinar Štefan Barbarič (1920–1988) v slovenščino prevedel dela socialno usmerjenega pesnika in pisatelja Gyule Illyésa (1902–1983), enega najbolj znanih in slogovno raznovrstnih madžarskih avtorjev Ferenc Molnárja (1878–1952) ter realista Zsigmonda Móricza (1879–1942).

V sedemdesetih letih so bila v slovenščino prevedena dela že omenjenih Jókaija, Petőfija in Móricza, poleg njih pa še dela pisateljev Emila Kolozsvárija Grandpierja (1907–1992), Györgyja Kardosa (1918–1985), Jánosa Székelyja (1929–1992), Lajosa Zilahyja (1891–1974), Géze Gárdonyija (1863–1922), Ákosa Kertésza (1932), sicer tudi dramatika in scenarista, Menyhérta Lakatosa (1926–2007) in enega največjih

madžarskih pesnikov 20. stoletja Endreja Adyja (1877–1919). V tem času sta literarni zgodovinar István Palkó (1913–2008) in prevajalka Orsolya Gállos (1946) objavila študije, v katerih sta slovenske bralce informirala o madžarski poeziji in o madžarski književnosti nasploh (Palkó 1972; Gállos 1974).

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so po zaslugi prevajalcev in prevajalk bralci spoznali dela sodobnih pesnikov Miklósa Radnótiya (1909–1944), Sándorja Weörösa (1913–1989) in pisateljev Nándorja Giona (1941–2002), Ferenc Móra (1879–1934), Endreja Illésa (1902–1986), Anne Jókai (1932–2017) ter Györgya Konráda (1933–2019), izšli pa so tudi prevodi že znanih Jókaija, Adyja, Kardosa in Gárdonyja. Po mnenju Istvana Lukácsa (1991, 79) sta pomembna prevoda tega obdobja pesniški zbirki *Pesmi* (1980) Endreja Adyja in *Boben in ples* (1984) Sándorja Weörösa v prevodu Jožeta Hradila in Kajetana Koviča. V tem času se je po zaslugi mednarodnega literarnega festivala Vilenica povečalo število prevodov sodobne madžarske književnosti (Rudaš 2013b, 3).

2.1.4 Obdobje po osamosvojitvi

V devetdesetih letih in v novem tisočletju so prevajalci Marjanca Mihelič, Jože Hradil in Gabriella Gaál, ki sodijo med najpomembnejše, poleg njih pa še Mladen Pavičić, Jože Smej, Judita Treiber, Stela Munk in Zsolt Lukács poskrbeli za več knjižnih prevodov del sodobnih madžarskih književnikov, kot so npr. pisatelji (nekateri so tudi pesniki) Sándor Márai (1900–1989), Peter Esterházy (1950–2016), Nobelov nagrajenec Imre Kertész (1929–2016), filozof Béla Hamvas (1897–1968), Antal Szerb (1901–1945) in pesnik Ottó Tolnai (1940), medtem ko so drugi avtorji, npr. Dezső Kosztolányi (1885–1936), Lajos Harsányi (1883–1959), Lászlo Darvasi (1962), Agáta Gordon (1963), György Dragomán (1973), Krisztián Grecsó (1976), zastopani s posameznimi knjižnimi prevodi.

V okviru mednarodnega literarnega festivala Vilenica so bili prejemniki prestižne nagrade vilenica tudi madžarski avtorji Peter Esterházy, Peter Nádas (1942) in László Krasznahorkai (1945), medtem ko so Lajos Grendel (1948–2018), Endre Kukorelly (1951), István Vörös (1964) in Pál Závoda (1954) prejeli kristal vilenica. Péter Esterházy je pisatelj, esejist in dramatik, ki sodi v sam vrh madžarske in evropske književnosti. Za svoje delo je prejel številne literarne nagrade, med njimi tudi Kossuthovo nagrado, najpomembnejšo madžarsko nagrado za dosežke na področju znanosti, umetnosti in literature. Esterházy je avtor več kot 34 del, ki so jih doslej prevedli v petindvajset jezikov; slovenski prevodi so začeli izhajati po vileniški nagradi (1988) in obsegajo romane *Pomožni glagoli srca* (1989) v prevodu Jožeta Hradila, *Hrabalova knjiga* (1994) v prevodu Marjanca Mihelič, *Ženska* (2011) v prevodu Gabrielle Gaál in *Harmonia caelestis* (2013), ki ga je prevedel Mladen Pavičić.

Péter Nádas je eden najuglednejših sodobnih madžarskih pisateljev in esejistov, dobitnik številnih tujih in domačih nagrad, prejemnik Kossuthove nagrade za

življenjsko delo. Njegova dela so prevedena v številne tuje jezike, v slovenščino so prevedene njegove kratke zgodbe z naslovom *Lastna smrt* (2008) ter romana *Konec družinskega romana* (1999) in *Vzporodne zgodbe* (2018), ki sta jih prevedla Jože Hradil in Marjanca Mihelič. Andre Kukorelly je pisatelj, pesnik, novinar in kritik, nagrajen z ugledno literarno nagrado Józsefa Attile. Leta 1998 je v slovenskem prevodu Gabriele Zver izšel njegov roman *Obrežje spomina*.

Lajos Grendel je s Kossuthovo nagrado nagrajeni madžarski pisatelj, kritik in univerzitetni profesor na Slovaškem. István Vörös, pesnik, pisatelj, kritik, esejist, literarni zgodovinar, ki je za svojo ustvarjalnost prejel literarno nagrado Józsefa Attile, je tudi predstojnik Oddelka za zahodnoslovanske jezike na Katoliški univerzi Petra Pázmányja v Budimpešti. Njegove pesmi so leta 2018 izšle v antologiji madžarske poezije *Ki zmeraj lepše siješ*. Pál Závoda je urednik in sociolog slovaškega porekla, ki je bil za svoja dela nagrajen tako s Kossuthovo nagrado kot z nagrado Józsefa Attile.

Manj je prevedenih madžarskih dramskih del: *Uspavanko* Lászla Fodorja je prevedel M. P., medtem ko je Jože Hradil poskrbel za prevode del *Totovi* (1970), *Mačja igra* (1974) Istvána Örkényja in *Liliom* (1976) Ferenc Molnárja; omenjena dela so bila tudi uprizorjena na slovenskih odrih.

V 20. stoletju so slovenske prevode madžarske literature izdajale Pomurska založba, Cankarjeva založba ter založbi Wieser in Obzorja; v 21. stoletju pa so prevodi leposlovja izhajali pri Študentski založbi, Cankarjevi založbi ter založbah Apokalipsa, ŠKUC, Didakta, Beletrina, Franc-Franc in Kmečki glas.

2.2 Slovenska literatura v madžarskem jeziku

Madžarske prevode slovenske literature so v 20. stoletju začeli izdajati večinoma v madžarskem časopisu *Népújság*, ki je od leta 1926 izhajal v Murski Soboti, pozneje v Lendavi, in v reviji *Nyugat* v Budimpešti. V prvi polovici 20. stoletja je poleg tega treba omeniti tudi prevode romanov Ivana Cankarja, ki so bili objavljeni v Budimpešti: leta 1937 sta v madžarščini izšla roman *Jernej szolgalegény és az ő igazsága* [Hlapec Jernej in njegova pravica] in *Mihaszna Marko és Mátyás király* [Potepuh Marko in kralj Matjaž], leta 1941 pa še prevod romana *Na klancu* z naslovom *A szegénysoron* [V vrsti ubogih].

Po letu 1945, predvsem pa po informbirojevskem sporu leta 1948, so se politični odnosi med Madžarsko in Jugoslavijo spremenili, kar se je poznalo tudi v manjšem številu prevodnih stikov med državama. Madžarski prevodi slovenskega leposlovja so tako izhajali v vojvodinskih literarnih revijah, ki jih je izdajala madžarska manjšina za svoje vojvodinske bralce, a so revije brali tudi predstavniki madžarske narodnosti v Prekmurju. Leta 1956 je Zoltán Csuka na Madžarskem prevedel Cankarjeve drame *Kralj na Betajnovi*, *Hlapci* in *Za narodov blagor*, a prevodi zaradi revolucionarnih razmer na Madžarskem niso izšli v knjižni obliki.

V času od šestdesetih do konca osemdesetih let so bila v madžarščino prevedena dela Bena Zupančiča, Toneta Seliškarja, Otona Župančiča, Ele Peroci, Ivana Cankarja, Ivana Potrča, Miška Kranjca, Alojza Rebule, Mire Mihelič, Prežihovega Voranca, Franceta Prešerna, Cirila Zlobca, Cirila Kosmača, Franceta Bevka, Pavleta Rožine, Ivana Bratka, Mateja Bora, Dragotina Ketteja, Josipa Murna Aleksandrova itd. V šestdesetih letih je prevedeno literaturo izdajala vojvodinska založba Fórum, od sedemdesetih let dalje pa sta se temu kulturnoposredniškemu delu pridružili še založba Európa v Budimpešti ter Pomurska založba v Murski Soboti.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja in v novem tisočletju so se družbenopolitične razmere v Sloveniji in na Madžarskem spremenile, kar je prineslo tudi spremembo razmer na področju založništva. Ne glede na to pa so madžarski bralci lahko v prevodu brali dela Draga Jančarja, Ferija Lainščka, Andreja Blatnika, Aleša Debeljaka, Tomaža Šalamuna, Franceta Prešerna, Janka Messnerja, Borisa A. Novaka, Borisa Pahorja, Kajetana Koviča, Svetlane Makarovič, Milana Jesiha itd. Leta 2009 je bila v okviru 8. Festivala sodobne drame v Budimpešti uprizorjena tudi sodobna drama Simone Semenič *5fantkov.si* v madžarskem prevodu. Prevedeno sodobno slovensko literaturo v 21. stoletju izdaja več založb na Madžarskem: Magvető, Jelenkor, JAK, L'Harmattan, Universitas Szeged Kiadó, Európa, Napkút, Czupi Kiadó, Ráció, ProPannónia, GeniaNET, Bábel itn.; pri posredovanju prevodov pa sodelujejo tudi madžarske literarne revije: *Pannon Tükör*, *Nagy világ*, *Polisz*, *Híd*, *Napút*, *Parnasszus*, *Üzenet*, *Ezredvég*, *Korunk*, *Muravidék*, *Magyar Napló*, *Helikon*, *Magyar Műzsa*, *Árgus*, *Kalligram*, *Partium* ter *Muratáj* in *Lindua*, ki izhajata v Lendavi.

3 Žanri iz leposlovja

3.1 Prevodi iz madžarščine v slovenščino

Iz madžarske proze 19. in 20. stoletja so bili v slovenščino prevedeni v prvi vrsti romani klasikov madžarske literature, največ je bilo klasičnih zgodovinskih romanov Móra Jókaija, Kálmána Mikszátha in Géze Gárdonyija. Proza 21. stoletja pa je zastopana s pomembnimi sodobnimi romani Petra Esterházyja, Petra Nádasja, Lászla Krasznahorkaia in Lászla Darvasija. Posebej je treba izpostaviti roman *Brezusodnost* Nobelovega nagrajenca Imreja Kertésza v prevodu Jožeta Hradila. Med antologijskimi izdajami lahko omenimo *Vzvalovano Blatno jezero* (2003), ki prinaša sodobno madžarsko kratko prozo.

V sedemdesetih letih so bile novost dvojezične pesniške zbirke, v katerih je predstavljena poezija Petőfija, Adyja in Radnótiya, v novem tisočletju pa je izšla tudi npr. že omenjena antologija madžarske poezije *Ki zmeraj lepše siješ*.

Prevedene proze je dvakrat več kot poezije, zelo malo pa je v slovenščino prevedenih madžarskih dramskih del (gl. prejšnji razdelek).

3.2 Prevodi iz slovenščine v madžarščino

Med madžarskimi prevodi slovenske proze v 20. stoletju je treba izpostaviti predvsem dela najbolj prevajanega Ivana Cankarja, ki so mu sledili še Beno Zupančič, Tone Seliškar, Oton Župančič, Ela Peroci, Ivan Potrč, Miško Kranjec, Alojz Rebula, Mira Mihelič, Prežihov Voranc, Ciril Kosmač in France Bevk. V tridesetih letih 20. stoletja je največ prevajalskega in literarnozgodovinskega dela opravil Avgust Pavel (madž. Pável Ágoston, 1886–1946), književnik, jezikoslovec in literarni zgodovinar, ki je prevedel Cankarjeva dela *Jernej szolgaleány és az ő igazsága* [Hlapec Jernej in njegova pravica], *Mihaszna Marko és Mátyás király* [Potepuh Marko in kralj Matjaž] (1937) in *A szegénysoron* [V vrsti ubogih] (1941), prevod romana *Na klancu*. Orsolya Gállos je leta 1979 prevedla Bevkov roman *Kaplan Martin Čedermac* z naslovom *A Föld sója* [Sol zemlje], ki ga je dopolnila s spremno besedo, v kateri analizira vsebino romana in njegovo zgodovinsko ozadje, prevajala pa je tudi romane Draga Jančarja, npr. *A gályarab* [Arabska galeja] (1985) in *Kaján vágyak* [Hočem hrano] (1997), prevoda *Galjota* oziroma *Posmehljivega poželenja* (gl. Gállos 1998). V 21. stoletju so najbolj prevajani slovenski avtorji Drago Jančar, Aleš Čar, Boris Pahor in Mojca Kumerdej.

V 20. stoletju so bili najbolj prevajani slovenski pesniki France Prešeren, Dragotin Kette, Josip Murn Aleksandrov in Oton Župančič, katerih prevodi so bili leta 1979 predstavljeni tudi v dvojezični antologiji *Slap/Zuhataq*. Pesmi v antologiji, ki je izšla kot skupna izdaja madžarske založbe Európa in Državne založbe Slovenije, je prevedel Jože Hradil, prepesnil Sándor Weöres, zbirko pa je uredil in ji dodal spremno besedo Kajetan Kovič. V 21. stoletju so v madžarščino najbolj prevajani slovenski pesniki Feri Lainšček, Andrej Blatnik, Aleš Debeljak, Tomaž Šalamun, Janko Messner, Boris A. Novak, Kajetan Kovič, Svetlana Makarovič in Milan Jesih. Leta 2000 je pri Pomurski založbi v Murski Soboti izšla dvojezična zbirka pesmi Franceta Prešerna z naslovom *Pesmi/Versek*; Prešernove pesmi so prevedli Orsolya Gállos, László Lator in Dezső Tandori, pesmi pa je izbral in napisal spremno besedo Josip Vidmar.

Razmerje pri prevedenih književnih zvrsteh je podobno kot pri prevodih v slovenščino: prevedene proze je dvakrat več kot poezije, prevedenih dramskih del pa je zelo malo.

4 Pomembni avtorji, ki so bili večkrat prevedeni

Iz madžarščine so bila večkrat prevedena predvsem dela pesnika Sándorja Petőfija in pisatelja Móra Jókaija, predstavnikov literature 19. stoletja. Poleg njiju pa je v 20. in 21. stoletju treba omeniti šest izdaj slovenskega prevoda romana Ferenca Molnárja z naslovom *Dečki Palvove ulice*, ki ga je prevedel Štefan Barbarič. O romanu je avtor spremne besede Andraž Gombač (2018) zapisal: »Roman, ki ga v domovini uvrščajo

med najboljše madžarske romane, poleg številnih prevodov pa je doživel tudi več stripovskih, odrskih, radijskih in filmskih upodobitev, že dolgo velja za klasiko.«

5 Pomembni prevajalci leposlovja

5.1 Prevajalci iz madžarščine

V 19. stoletju so bili prevajalci madžarske literature v slovenski jezik pisatelj in duhovnik Janoš Kardoš (1801–1873), pesnik in urednik Imre Augustič (1837–1879), književnik in učitelj Janoš Flisar (1856–1947) in duhovnik Franc Ivanocy (1857–1913).

V štiridesetih in petdesetih letih 20. stoletja so iz madžarščine v slovenščino prevajali literarni kritik, pesnik in urednik Tine Debeljak (1903–1989), etnolog, slavist in literarni zgodovinar Vilko Novak (1909–2003), literarni zgodovinar Štefan Barbarič (1920–1988), v šestdesetih letih pisatelj Vlado Peteršič (1926–1999), pisatelj in nemcist Drago Grah (1937–1980), urednik in slovaropisec Jože Hradil (1934–2015), scenarist in pisatelj Jože Ftičar (1930–2017) ter pesnik in novinar Jože Olaj (1939–2008), ki so se jim v sedemdesetih in osemdesetih letih pridružili še knjižničar in urednik Štefan Sedonja (1926–2012), književnik Kajetan Kovič (1931–2014), profesorica Orsolya Gállos (1946) ter profesorica in urednica Marjanca Mihelič (1959).

Po letu 2000 so madžarsko literaturo v slovenščino prevajali že omenjena Marjanca Mihelič in Jože Hradil, poleg njiju pa še Gabriella Gaál (1966), slavist in profesor Mladen Pavičić (1961), škof, teolog in pesnik Jožef Smej (1922–2020), Gabriela Zver, Judita Trajber in Stela Munk.

Med prevajalci iz madžarščine lahko posebej izpostavimo Marjanco Mihelič in Gabriello Gaál. Marjanca Mihelič je leta 2012 za svojo dejavnost prejela madžarsko državno odlikovanje Magyar Érdemrend Lovagkeresztje, leta 2021 pa je sledila Sovretova nagrada, najpomembnejše slovensko književnoprevodno priznanje, za prevod romana *Svet gre naprej* Lászla Krasznahorkaija. Gabriella Gaál je leta 1999 prejela nagrado madžarskega kulturnega ministrstva za izbor in prevod *Madžarskih pravljic o kralju Matjažu*, ki so leta 1999 na frankfurtskem knjižnem sejmu predstavljale madžarsko literaturo v tujih jezikih; leta 2021 je prejela tudi Pretnarjevo nagrado kot ambasadorica slovenske književnosti in jezika.

5.2 Prevajalci iz slovenščine

V prvi polovici 20. stoletja je slovensko literaturo v madžarščino prevajal že omenjeni književnik, jezikoslovec in literarni zgodovinar Avgust Pavel (1886–1946).

V obdobju od šestdesetih do devetdesetih let 20. stoletja so mu pri posredovanju slovenske literature v madžarščino sledili še npr. pesnik, urednik Sándor Szúnyogh

(1942–1998), jezikoslovec in književnik József Varga (1930–2021), politik Ferenc Tóth (1912–1987), pesnik, literarni zgodovinar in urednik Zoltán Csuka (1901–1984), pesnik László Lator (1927), književnik Dezső Tandori (1938–2019), urednik Károly Szilágyi (1940–2022), literarna zgodovinarica Judit Pór (1931–1995), pesnik Sándor Wöeres (1913–1989), pesnik in urednik Károly Ács (1928–2007) ter Orsolya Gállos in Jože Hradil, ki prevajata tudi v obratni smeri.

V začetku 21. stoletja slovensko literaturo v madžarščino prevajata npr. slavist in urednik Zsolt Lukács (1971) ter književnica in prevodoslovka Judit Zágorec-Csuka (1967).

Med prevajalci iz slovenščine v madžarščino imata posebno mesto Orsolya Gállos in Jože Hradil. Orsolya Gállos je v letih 1976, 1983, 1986 za svoje prevode slovenske literature prejela nagrado založbe Európa, leta 1983 pa tudi prevajalsko nagrado Lászla Wesselyja. Leta 2006 je sledila Lavrinova nagrada, ki jo podeljuje Društvo slovenskih prevajalcev za življenjsko delo, medtem ko je leta 2012 s Pretnarjevo nagrado postala častna ambasadorica slovenske književnosti in jezika. Jože Hradil, rojen v dvojezični družini, je tako kot Orsolya Gállos prevajal leposlovje v oba jezika, v obeh jezikih pa je izdal tudi svoj avtobiografski roman *Slike brez obrazov* (2012) oz. *Képek arc nélkül* (2013). Leta 1986 je za svoje prevajalsko delo prejel nagrado Pro Litteris Hungaricis, leta 1991 je sledila spominska medalja madžarskega Pen Cluba in leta 2004 nagrada Pro Cultura Hungarica madžarskega ministrstva za kulturo. Prejel je tudi priznanje Tiborja Déryja, Petőfijevo in Adyjevo plaketo, ki jih podeljuje Društvo madžarskih pisateljev. Jože Hradil je leta 2008 postal častni član Madžarske akademije znanosti in umetnosti.

6 Prevodoslovne obravnave

S problematiko prevajanja v oba jezika so se ukvarjali literarni zgodovinarji, jezikoslovci in prevajalci iz obeh kultur. Štefan Barbarič (1920–1988), slovenski literarni zgodovinar in prevajalec, je pisal razprave o Levstiku in Cankarju v madžarščini (Barbarič 1969), o bogati slovensko-madžarski izmenjavi v prevodih (Barbarič 1980), o Petőfijevi literaturi v slovenščini, o slovensko-madžarskem publicistu na Madžarskem Imreju Augustiču (podrobneje gl. Sedej 1988). István Lukács (1958), madžarski literarni zgodovinar, univerzitetni predavatelj in prevajalec, je objavil npr. študijo o recepciji madžarske literature v Sloveniji (Lukács 1991), ki jo dopolnjuje študija Mirana Štuheca (2009), razpravljal je o začetkih recepcije slovenskega romana v madžarskem prevodu (Lukács 2003), o madžarsko-slovenskih prevodnih stikih pa piše tudi v monografiji *Paralele: slovensko-madžarska literarna srečanja* (Lukács 2006). Jutka Rudaš (1969), madžarska literarna zgodovinarica in univerzitetna predavateljica, v svojih monografijah (Rudaš 2006, 2012) razpravlja o prevajanju sodobne madžarske literature in o njeni recepciji

v slovenski literaturi, zanimajo pa jo tudi kulturne realije v slovenskih prevodih madžarskih literarnih del (Rudaš 2014).

Judit Zágorec-Csuka (1967), bibliotekarka, prevodoslovka, književnica in prevajalka, je objavila znanstveno monografijo *A magyar-szlovén és a szlovén-magyar irodalmi kapcsolatok tükröződése a fordításirodalomban* [Madžarsko-slovenski in slovensko-madžarski literarni stiki v zrcalu prevedene literature] (Zágorec-Csuka 2015), v kateri predstavlja zgodovino prevajanja madžarske literature v slovenščino in slovenske literature v madžarščino ter profile pomembnih prevajalcev (gl. še Zágorec-Csuka 2018, 2019), pisala pa je tudi o madžarskem založništvu in knjižničarstvu na Slovenskem (Zágorec-Csuka 2007, 2010). Júlia Bálint-Čeh (1969), literarna zgodovinarica, jezikoslovka in prevajalka, je pisala o prevodih Petőfijevih pesmi (Bálint-Čeh 2000), o madžarskih klasičnih in sodobnikih v slovenskih prevodih (Bálint-Čeh 2013a) ter o madžarskih kulturno specifičnih izrazih v slovenskih literarnih prevodih (Bálint-Čeh 2013b).

7 Zaključek

Posredovanje kulture ima v globaliziranem svetu veliko možnosti, med drugim si je tudi Evropska unija zadala cilj, da razvija večjezičnost, promovira znanje tujih jezikov in ohranja kulturno identiteto narodov. Jutka Rudaš (2013b, 3) opozarja na dejstvo, da se v zadnjih dvajsetih letih v slovenskem literarnem prostoru in bralni kulturi recepcija madžarske literature povečuje. Vendar pa so na področju prevajanja tudi pomanjkljivosti, kar pomeni, da imajo prevajalci, kulturna politika in založbe, ki izdajajo prevedena dela, še veliko dela.

Največ informacij o madžarski literaturi dobijo bralci iz prevodov, objavljenih v knjižnih izdajah ali v literarnih revijah, pri čemer je število prevedenih knjig madžarskih avtorjev še vedno nizko, čeprav v zadnjih 20 letih narašča. Spodbudna je tudi prisotnost madžarskih avtorjev na mednarodnem knjižnem festivalu Vilenica od leta 1986 vse do danes. Prevodne kritike je malo.

Podobno velja tudi za slovensko leposlovje, prevedeno v madžarski jezik, čeprav je primerjava nevhvaležna, saj je madžarski založniški prostor večji od slovenskega. Lahko torej rečemo, da število prevodov iz slovenske literature v madžarščino v zadnjih dvajsetih letih narašča, medtem ko je objavljene kritike malo. V zadnjem desetletju lahko zasledimo tudi slovenske avtorje, ki so s svojimi madžarskimi prevodi prisotni na madžarskih knjižnih sejmih, kot je npr. Nemzetközi Könyvvásár v Budimpešti (Zágorec-Csuka 2015, 244–246). Na takšen način sta bila predstavljena npr. romana Draga Jančarja *A névtelen fa* [Drevo brez imena] in Dušana Šarotarja *Biliárd a Dobray Szállóban* [Biljard v Dobrayu] v prevodu Orsolye Gállos, ki sta ju izdali madžarski založbi, medtem ko je založba Franc-Franc iz Murske Sobote leta 2012 na mednarodnem knjižnem sejmu v Budimpešti predstavljala Štefana Kardoša, Vlada Kreslina, Francka Mukiča in književnost

slovenske manjšine na Madžarskem ter Lajosa Benceja, predstavnika ustvarjalcev madžarske manjšine v Sloveniji. To tendenco je treba podpirati tudi z različnimi natečaji, ki bodo omogočili izdajanje slovenskega in madžarskega leposlovja v obeh kulturah.

Bibliografija

- Bálint-Čeh, Júlia. 2000. »Svoboda, ljubezen – obema zavezan: prevod Petőffijevih pesmi ob stopetdesetletnici pesnikove smrti.« *Delo* 42, št. 10: 19.
- Bálint-Čeh, Júlia. 2013a. »Madžarski klasiki in sodobniki v slovenskih prevodih – založniški in prevajalski mostovi.« *Porabski koledar* 2013: 55–57.
- Bálint-Čeh, Júlia. 2013b. »Okna v drugo kulturo – prevajanje kulturnospecifičnih izrazov v slovenskih literarnih prevodih.« *Hieronymus* 7, št. 1–2: 37–49.
- Barbarič, Štefan. 1969. »Ivan Cankar v madžarščini.« *Slavistična revija* 17, št. 1: 241–247.
- Barbarič, Štefan. 1980. »Manifestacija tvornega sosodstva. Bogata slovensko-madžarska izmenjava.« *Naši razgledi* 29, št. 15: 438–439.
- Gállos, Orsolya. 1974. »Madžarska lirika šestdesetih let.« *Sodobnost* 6: 541–546.
- Gállos, Orsolya. 1998. »Med prevajanjem Draga Jančarja.« *V Slovensko-madžarski jezikovni in književni stiki od Košiča do danes*, uredila István Lukács in István Nyomárkay, 185–192. Budimpešta: Košičev sklad.
- Gombač, Andraž. 2018. »Ne mislite si, da bo to kaka otroška igra.« V Ferenc Molnar, *Dečki Pavlove ulice*, prevedel Štefan Barbarič, 179–195. Ljubljana: Beletrina.
- Lukács, István. 1991. »Recepcija madžarske književnosti v Sloveniji v 20. stoletju.« *Slavistična revija* 39, št. 1: 71–83.
- Lukács, István. 2003. »Začetki recepcije slovenskega romana v madžarskem prevodu.« *V Slovenski roman*, uredila Miran Hladnik in Gregor Kocijan, 511–520. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Lukács, István. 2006. *Paralele: slovensko-madžarska literarna srečanja*. Maribor: Slavistično društvo.
- Palkó, István. 1972. »Današnja madžarska književnost.« *Dialogi* 5–8: 320–324; 405–410; 490–498.
- Rudaš, Jutka. 2006. *A szellem finom játéka: a kortárs magyar irodalom interkulturális aspektusai*. Budapest: Kijárat Kiadó.
- Rudaš, Jutka. 2012. *Kulturális intarziák/Kulturne intarziije*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- Rudaš, Jutka. 2013a. *Premišljevanja o sodobni madžarski književnosti v slovenski kulturi*, prevedla Marjanca Mihelič. Dostop 20. 3. 2022. <https://en.calameo.com/read/002974134148ba6455df1>.
- Rudaš, Jutka. 2013b. *Kortárs magyar irodalmi reflexiók a szlovén kultúrában*. Dostop 20. 3. 2022. <https://en.calameo.com/read/0029741343738c968729e>.
- Rudaš, Jutka. 2014. »Kulturne realije v slovenskih prevodih madžarskih literarnih del.« V *Jeziki, literature in kulture v stiku: ob 200-letnici M. J. Lermontova, 110-letnici Srečka Kosovela in 100-letnici Vitomila Zupana*, uredil Marko Jesenšek, 243–257. Maribor: Univerza v Mariboru.

- Sedej, Danijela. 1988. »Bibliografija Štefana Barbariča.« *Slavistična revija* 36, št. 3: 317–329.
- Štuhec, Miran. 2009. »Literarnozgodovinska in književnokritična refleksija madžarske književnosti po letu 1980 v slovenščini.« *Slavia Centralis* 2, št. 1: 106–118.
- Zágorec-Csuka, Judit. 2007. *A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig: a muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemi történeti útja*. Lendava: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Zágorec-Csuka, Judit. 2010. *A muravidéki magyar könyvek világa*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület; Lendva: Muravidéki Magyar Tudományos Társaság.
- Zágorec-Csuka, Judit. 2015. *A magyar-szlovén és a szlovén magyar irodalmi kapcsolatok tükröződése a fordításirodalomban*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- Zágorec-Csuka, Judit. 2018. »Madžarsko-slovenski in slovensko-madžarski literarni stiki v zrcalu prevedene literature.« *Pomurska obzorja* 5, št. 10: 28–31.
- Zágorec-Csuka, Judit. 2019. »The Hungarian minority in Slovenia and Hungarian as a minority language.« V *Translation and / und Migration / Prevajanje in migracije*, uredile Ada Gruntar Jermol, Mojca Schlamberger Brezar in Vlasta Kučič, 40–48. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

POVZETEK

Poglavje obravnava zgodovino prevedenega leposlovja iz madžarščine v slovenščino in obratno. V prvem delu so po obdobjih obravnavani najbolj prevajani avtorji in izpostavljena so nekatera pomembnejša prevedena literarna dela, posebej je opozorjeno na slovenske prevode madžarskih književnikov Sándorja Petőfija in Móra Jókaija, predstavnikov literature 19. stoletja, v sodobnosti pa na šest izdaj slovenskega prevoda romana Ferenc Molnárja *Dečki Pavlove ulice*. V obeh jezikih so prevodi proznih del dvakrat pogostejši kot prevodi poezije, dokaj malo pa je prevedenih dramskih del. Med prevajalci iz madžarščine sta izpostavljeni Marjanca Mihelič in Gabriella Gaál, v obratni smeri pa sta posebej omenjena Orsolya Gállos in Jože Hradil, ki sta prevajala tudi v obratni smeri. Refleksijo slovensko-madžarskih prevodnih stikov so najbolj zaznamovali Štefan Barbarič, István Lukács, Jutka Rudaš, Judit Zágorec-Csuka in Júlia Bálint-Čeh. V zaključku poglavje ocenjuje pomen madžarskih in slovenskih prevodov v obeh kulturah in opozarja na nekatere prevodne trende v sodobnosti.

ABSTRACT

The chapter analyses the history of translated fiction from Hungarian to Slovene and vice versa. The first part examines the most translated authors in different periods, and it highlights selected important literary translations, with special attention being

paid to Slovene translations of the Hungarian authors Sándor Petőfi and Mór Jókai, representatives of 19th-century literature, and in more recent times to six editions of Slovene translation of Ferenc Molnár's novel *Dečki Pavlove ulice* [The Paul Street Boys]. In both languages prose translations are twice as frequent as poetry translations, and translated drama is relatively rare. Among the translators from Hungarian, Marjanca Mihelič and Gabriella Gaál are singled out, whereas in the opposite direction a special mention is given to Orsolya Gállos and Jože Hradil, who also translated from Hungarian in Slovene. The most influential researchers of Slovene-Hungarian translation contacts are Štefan Barbarič, István Lukács, Jutka Rudaš, Judit Zágorec-Csuka, and Júlia Bálint-Čeh. In conclusion, the chapter assesses the importance of Hungarian and Slovene translations in both cultures and draws attention to selected contemporary trends in translations.